

Sociologie umění

Umění jako sociální fenomén

Sociologie umění

- nejistota, co je „sociologie“ i „umění“
- překryv s mnoha jinými žánry či disciplinami sociálních a humanitních věd:
 - sociologie kultury
 - kulturní antropologie
 - teorie masových médií a komunikace
 - cultural studies (kulturní či kulturální studia)
- sociologie jednotlivých druhů umění vyvinuty v různé míře

Estetická autonomie

- Tradiční pohled na umění v rámci uměnovědných disciplin soustředěn a dílo či kontext děl, nikoliv kontext „mimo“ oblast umění
- Emancipace estetické funkce umění – vyvázání ze sociálních kontextů (sakračních, reprezentačních) v evropském novověku
- Immanuel Kant (1724-1804) – reflexe tohoto procesu
 - *Kritika čistého rozumu* (1781)
 - *Kritika praktického rozumu* (1785)
 - *Kritika soudnosti* (1790)

Estetická autonomie jako sociální funkce

- emancipace estetické funkce však neznamená sociální „ne-funkčnost“ umění
- Friedrich Schiller (1759-1805)
 - Dopisy o estetické výchově lidstva (1795)
- estetická autonomie (svobodná hra) jako utopie společenské svobody

Uměnovědné přístupy k uměleckým dílům

1. imanentní analýza – vychází z premis estetické autonomie a přímo či nepřímo legitimizuje dílo jako „krásné“ či „dokonalé“, případně jako „pravé“
 2. funkcionální analýza – analyzuje dílo vzhledem k dílo překračujícím kontextům kulturním či sociálním
- v obou případech se jedná o extrémní póly, praxe uměnovědného zkoumání a interpretace se většinou pohybuje mezi nimi

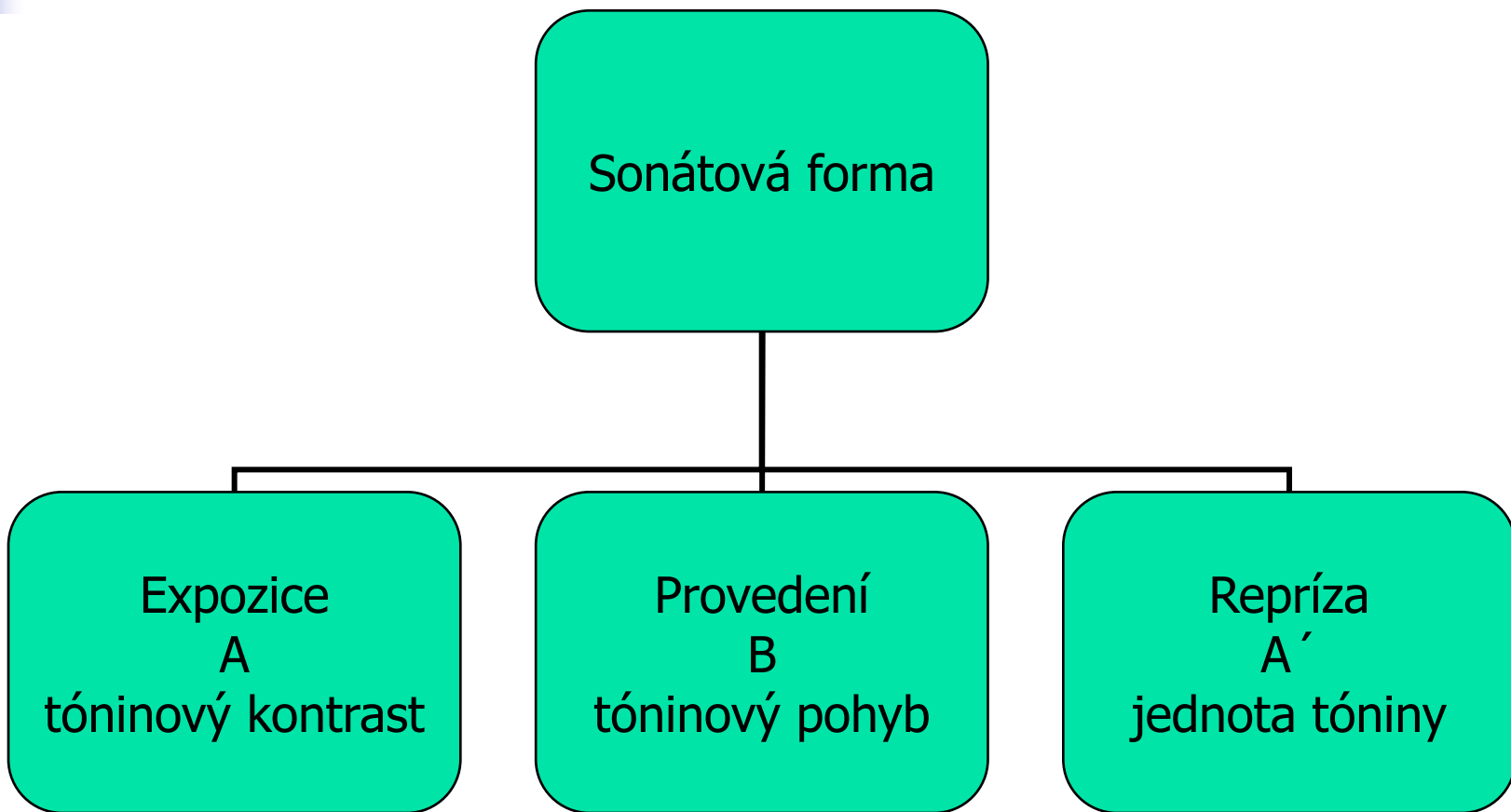

Joseph Haydn – model imanentní analýzy

- 1732-1809
- smyčcové kvartety op. 33 z roku 1781
- sonátová forma – ve druhé polovině 18. a první polovině 19. století významný formový princip strukturace hudby, pak postupně ustupuje či modifikuje se (nástup programní hudby)
- užívána v symfoniích, komorní hudbě (nástrojová sonáta, smyčcový kvartet apod.), ale také někdy v operních áriích a ouverturách
- teoretická reflexe opožděna za kompoziční praxí – až v 19. století

Sonátová forma

Obvyklý průběh sonátové expozice a reprízy

Hlavní téma A

Spojovací
oddíl
(transition)

Vedlejší téma B

Hlavní tónina

Vedlejší tónina

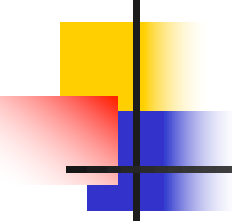
EXPOZICE

Hlavní tónina

Hlavní tónina

REPRÍZA

Sonátová forma v Haydnově kvartetu op. 33, č. 1, 1. věta

- tóninová neurčitost či dvojznačnost hlavního tématu
- záměna funkcí jednotlivých částí expozice (hlavní téma a spojovací oddíl)
- tradiční funkce
 - **hlavní téma** = jistota a zřetelnost, stabilita
 - **spojovací oddíl** (angl. transition) = zpochybnění a pohyb, destabilizace
- u Haydna opačně – nejprve nejasnost, nestabilita, pak stabilita
- místo vedlejšího (druhé tématu) použito téma stejné, jen harmonicky jinak nasvětlené, což je umožněno jeho ambivalentní imanentní harmonií

Výsledky analýzy

- skladatel pracuje s očekáváními posluchače (znalostí „kódu“), tato očekávání zčásti naplňuje, avšak často klame či porušuje. Z této „hry“ pramení „estetický požitek“ posluchače, tedy „krása“ či estetická hodnota díla
- způsob, jímž skladatel porušuje estetickou normu, „kód“, je projevem jeho tvůrčí originality a „geniality“.

Imanentní analýza versus funkcionální analýza uměleckého díla

- imanentní analýza se zaměřuje na „dílo samotné“ či kontext ostatních děl, případně odkazuje k „estetické“ osobnosti tvůrce, jehož „genialita“ garantuje „originalitu“ díla, jež zakládá jeho estetickou hodnotu
- kód je považován za univerzální či přinejmenším za samozřejmý a neproblematický
- funkcionální analýza v sociálním kontextu zahrnuje vedle díla a jeho tvůrce také recipienta (diváka, posluchače), tvůrce chápe nikoliv jako estetický, ale sociální subjekt
- zahrnuje sociální a institucionální předpoklady „kódu“, který je považován analytikem za jeden z mnoha možných

Výzkumné otázky – srovnání obou přístupů (příklady)

Imanentní analýza	Funkcionální analýza
Jaké jsou strukturní rysy (forma) díla?	Za jakým účelem bylo dílo vytvořeno?
Jaký je styl díla?	Za jakým účelem je díla dnes užíváno?
Kdo je autorem díla?	Pro jaké publikum bylo dílo vytvořeno?
Kdy bylo dílo vytvořeno?	Jaké publikum je dnes recipientem (konzumentem) díla?
Je dílo pravé?	Jaké jsou institucionální předpoklady tvorby díla či takového typu děl?
Je dílo dokonalé?	Jaký byl vztah mezi tvůrcem a sponzorem (mecenášem) díla a jak se projevuje v díle?